

Tilburg University

Het Record Verbeterd

Buekens, F.A.I.

Published in:
Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte

Publication date:
1997

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Buekens, F. A. I. (1997). Het Record Verbeterd. *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, 89(4), 292-296.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DISCUSSIE

HET RECORD VERBETERD

Filip Buekens*

Bij de Wegs scherpzinnig commentaar op enkele thema's uit *De mens en zijn intenties* (MI) moet veronderstellen dat we dezelfde betekenis aan het concept 'handeling' toekennen, zoniet worden we verwickeld in semantische schijngevechten. Omdat Bij de Wegs omschrijving van wat voor mij een intentionele handeling is soms afwijkt van wat ik in MI beweer – nergens in MI stel ik bijvoorbeeld dat intenties deel uitmaken van de handeling – is het nuttig enkele definities te recapituleren. In MI stel ik het volgende definitiepaar voor (ontleend aan Anscombe en Davidson):

- (a) een (concrete spatio-temporeel gelocaliseerde) lichaamsbeweging *l* is een handeling =df ze heeft minstens één beschrijving waaronder ze intentioneel is.
- (b) de beschrijving *d* waaronder de handeling intentioneel is =df de beschrijving die ontleend is aan de redenen waarom *a* de handeling stelde.

Hieruit volgt dat het onderscheid tussen *wat we doen* en *wat ons overkomt* niet extensioneel is. Het blijkt niet alleen bruikbaar om bijvoorbeeld reflexbewegingen te onderscheiden van schaakspelen of een wereldrecord lopen, maar ook noodzakelijk om binnen het intentioneel handelen zelf onderscheid te maken tussen die aspecten van handelingen die we geïntendeerd hadden en deze die we niet intentioneerden of bedoelden. Een centraal thema in MI is dat alles wat we intentioneel doen altijd, en onvermijdelijk, verbonden is met dingen die ons overkomen, met het bestaan van allerlei 'externe' omstandigheden.

Er zijn dus minstens *drie* beoordelingen die we kunnen vastknopen aan een beschrijving, en dit op grond van het beantwoorden van *twee* vragen: (i) was de handeling onder die beschrijving intentioneel? (ii) Wist de agent dat zijn handeling die beschrijving verifieerde? De drie mogelijkheden zijn: (a) hij kende de beschrijving en onder die beschrijving was de handeling intentioneel, (b) hij kende de beschrijving, maar onder die beschrijving was ze niet intentioneel, en (c) hij kende de beschrijving niet (en ze was bijgevolg ook niet intentioneel onder die beschrijving). Het verhaal van de giftige cake kan in al zijn varianten ingepast worden in dit conceptuele kader. Wie intentioneel handelt, kan nooit vermijden dat hem allerlei andere handelingen overkomen, omdat wat hij intentioneel doet, (numeriek) identiek is met talloze zaken die hem overkomen. Verzekeringsmaatschap-

---

* Filip Buekens doceert taal filosofie aan de K.U.Brabant. Hij publiceerde op het terrein van de logica, de taal filosofie en de filosofie van de geest.

pijen, dokters, rechters, historici, ... kortom iedereen die wil weten wie wat waar en wanneer gedaan heeft, vraagt niet alleen naar de intentionele handelingen van de agent, maar ook naar de niet-intentionele handelingen die iemand stelde *door* intentioneel te handelen. Triomf en tragiek in onze *condition humaine* zijn onlosmakelijk verbonden met dit punt (zie bijvoorbeeld Williams 1981).

Hoewel het criterium om een lichaamsbeweging als een handeling te identificeren luidt dat ze veroorzaakt werd door redenen (waaraan de intentionele beschrijving ontleend wordt), is het geïdentificeerde ook onder andere beschrijvingen een handeling. 'De cake eten' en 'zichzelf vergiftigen' verwijzen in het verhaal van Bij de Weg naar dezelfde entiteit en er is dus geen sprake van een ontologisch onderscheid (het zijn geen numeriek verschillende tokens). Dat de agent enkel 'in het eerste geval *zelf* een zin, namelijk intentie heeft gelegd en dat in het tweede geval een dergelijke zin (intentie)... ontbreekt' (Bij de Weg) heeft geen *ontologisch relevante* consequenties. Bij de Wegs verwarring berust op het impliciete verschuiven van de beschrijving van *tokens* (het eten van een cake op een particulier moment – al dan niet intentioneel) naar het karakteriseren van *type* handelingen: het predikaat 'een cake opeten'. Dat dit type (predikaat) ook van toepassing kan zijn op iets wat onder geen enkele beschrijving intentioneel is (onder verdoving een cake opeten), toont slechts aan dat uit het *type* waaronder een handeling valt, of *predikaat* waarmee we een handeling taxeren, niet blijkt of de concrete gebeurtenis waaraan het toekomt al dan niet een handeling is. Mijn identiteitsstelling laat nog altijd toe een onderscheid te maken tussen wat we wilden en niet wilden, tussen wat we intendeerden en niet intendeerden. Maar ze laat wel zien dat wat de intentioneel doen, altijd verbonden is met dingen die ons overkomen.

Handelingen veronderstellen het bestaan van feiten, gebeurtenissen, juridische kaders, instituties en personen. Handelingen spelen zich af in de wereld. Het is filosofisch gezien bijzonder misleidend handelingen te zien als 'van binnenuit ingrijpen in de wereld', net zoals het misleidend is over het mentale te denken als 'van binnenuit denken over de wereld'. (Net zoals ik externalisme verdedig voor attitudes, verdedig ik dit ook voor handelingen. Zie Buekens 1996.) Ik beschouwde dit als een belangrijke stelling in MI. Uit dit externalisme volgen volgens Bij de Weg twee conclusies: (a) het breken van een wereldrecord is geen individuele handeling van de atleet. Hij kan hoogstens proberen de tijd (afstand,...) te verbeteren. Bijgevolg geldt (b): of een handeling als wereldrecord geldt, staat los van intenties van de actor (*ibid*). Ik betwist beide conclusies. Ik ben het echter wél eens met Bij de Wegs stelling (c) dat wat we doen mede bepaald wordt door regels en instituties buiten ons om. Hoe kan het ontkennen van (a) en (b) toch samengaan met het bevestigen van (c)?

Eerst iets over (c). Handelingen veronderstellen een onoverzichtelijk maar zeer reëel feitelijk en institutioneel kader dat het mogelijk maakt ze te stellen. Er kan bijvoorbeeld geen sprake zijn van het mat zetten van een tegenstander indien niet het institutionele feit 'schaak spelen' zou bestaan. Hetzelfde geldt uiteraard voor het breken van wereldrecords: dit veronderstelt atletiekfederaties, scheidsrechters, maar ook dopingcontroles, tegenstanders, etc. – te veel om op te noemen. Ik verdedig in dit opzicht zelfs een stelling die nog verder gaat dan Bij de Weg: het bestaan van institutionele feiten is een noodzakelijke voorwaarde voor het kunnen hebben van bepaalde intenties. Wie recht wil spreken, moet een intentie hebben waarvan de inhoud mee bepaald wordt door de institutie 'recht spreken', wie een

Olympisch record wil breken moet een intentie hebben waarvan de inhoud ontleend is aan en welke het bestaan veronderstelt van het complexe instituut 'Olympische Spelen'. Al deze handelingen én de bijbehorende intenties veronderstellen het bestaan van contexten en instituties en het is vaak niet de agent zelf die mee over het bestaan van die instituties heeft helpen beslissen.

Maar uit deze vaststelling volgt echter niet dat het slagen van een handeling geen individuele handeling zou zijn. Als Karpov Kasparov mat zet, is het Karpov, en niemand anders, die Kasparov mat zet, ook al vereist het bestaan van die handeling het bestaan van talloze andere dingen (het bestaan van Kasparov, of institutionele regels van het type 'X geldt als Y in context C'.) Die bestaan inderdaad los van intenties van de particuliere agent die de handeling stelt (cf. punt 3 Bij de Weg). Het is niet omdat een externe homologerende instantie een rol speelt in het erkennen dat een bepaalde handeling (het lopen van 3000 meter in een recordtijd bijvoorbeeld) dat de agent die handeling niet intentioneel zou kunnen stellen. Hij – en niemand anders – heeft de praktische redenering doorlopen die leidt tot die handeling. Toen Komen het wereldrecord brak (al dan niet intentioneel, waarover straks meer), veronderstelde dit het bestaan van allerlei instituties, maar het is hij (en niemand anders) die voor dit record getraind heeft, de honneurs in ontvangst zal nemen en later het record weer zal moeten afstaan. Het hier gemaakte onderscheid kan het wat vage 'wat we doen (wordt) mede bepaald door anderen' (Bij de Weg) een stuk preciezer invullen: wat we doen veronderstelt het bestaan van regels en instituties. Maar voor wat hij doet (en intendeert) is de agent verantwoordelijk: hij is diegene die de relevante redenen heeft, de intentie vormt en de handeling stelt. De agent kan beslissen (intenderen) om een wereldrecord te lopen, de atletiekbond kan beslissen dit wereldrecord te homologeren. Het object van hun beider beslissing is verschillend.

Dit betekent ook dat het slagen en mislukken van alles wat we intentioneel nooit alleen maar afhangt van wat de agent doet (de lichaamsbeweging die hij stelt): uit het erkennen dat praktisch succes de juiste omstandigheden (fysische, zowel als institutionele) veronderstelt, volgt ook niet dat datgene wat we moeten nastreven afgezwakt moet worden: pogingen bijvoorbeeld. Dit is een faliekante toepassing van het laakbare illusie-argument: op zoek gaan naar een intentie van de agent waarvan het object bepaald wordt door iets wat gemeenschappelijk is aan een succesvolle handeling van type A en een mislukte handeling van type A omdat handelingen van type A buiten de wil om van de agent kunnen mislukken (MI, hoofdstuk 15). Het ontkennen van (a) en (b) is consistent met het bevestigen van (c).

Personen kunnen, gegeven het praktische inzicht in de omstandigheden waarin ze hun intenties willen realiseren, gaan twijfelen over de vraag of ze hun intenties kunnen of zullen realiseren. Mijn theorie over het pogen en slagen van handelingen legt hiervan rekenschap af. Wie met een tegenwind van 2 meter per seconde het record op de 100 meter wil breken, zal er zich doorgaans van bewust zijn dat de kans op slagen miniem is. In dat geval kan heeft de agent meerdere opties: de intentie om het record te breken opgeven, of de intentie toch maar proberen te realiseren, of de intentie zondermeer opgeven (MI, hoofdstuk 16).

Tenslotte ga ik in op deel 4 van Bij de Wegs analyse. De paradox was de volgende: Komen kan wel de intentie realiseren om de 3000 meter te lopen in de voor hem snelst haalbare tijd, maar zijn handeling is mislukt omdat hij niet sneller

liep dan 7'25,11" (de te verbeteren recordtijd). Zijn handeling lijkt geslaagd én mislukt. De paradox kan als volgt opgelost worden in de theorie die ik ontwerp in MI (en eigenlijk weinig afwijkt van wat Bij de Weg zegt): er bestaat een explanatorische relatie tussen de volgende beschrijvingen (i) het breken van het wereldrecord, (ii) sneller te lopen dan 7'25,11". Beide zijn beschrijvingen van dezelfde concrete handeling (token) en staan in een explanatorische doel-middel verhouding tot elkaar: door sneller te lopen dan 7'25,11" breekt Komen het wereldrecord. Die explanatorische relatie weerspiegelt zich in de explanatorische afhankelijkheid van de intentie om het wereldrecord te breken van de intentie om sneller te lopen dan 7'25,11". Die afhankelijkheid veronderstelt (onder andere) dat Komen gelooft dat het wereldrecord = 7'25,11". Eerder dan een middel-doel relatie tussen verschillende handelingen is hier sprake van asymmetrische explanatorische verhoudingen tussen beschrijvingen van handelingen (uitgebreid besproken in MI, hoofdstuk 11). Die explanatorische relatie verwijst hier naar een doel-middel verhouding, maar 'het doel' en 'het middel' zijn hier, ontologisch gezien, dezelfde handeling. (Doel-middel relaties kunnen uiteraard ook slaan op verschillende handelingen: iemand kan, met het oog op het breken van het wereldrecord, een hoogtestage gaan volgen.) Mijn punt is *hier* dat het onderscheid tussen de twee beschrijvingen met dezelfde referentie toelaat op eenvoudige manier de paradox op te lossen: de handeling slaagt onder de beschrijving '3000 meter uitlopen', maar mislukt onder de beschrijving 'het wereldrecord breken'. 'X slaagt erin te A-en' creëert een intentionele context, en dus is substitutie *salva veritate* van de twee beschrijvingen ('3000 meter lopen', 'het record breken') niet mogelijk. Dat 'het record breken' en '3000 meter lopen' identiek zijn, verklaart overigens waarom de agent ze tegelijkertijd moet verrichten. Ik vat identiteit in MI op in de enige betekenis waarin deze notie volgens mij zinvol kan zijn: als strikte, Leibniziaanse identiteit. De beschrijvingen 'de poging om het wereldrecord te breken' en 'sneller lopen dan 7'25,11' hebben dezelfde referentie. Op grond van Leibniz' principe (identiteit impliceert het delen van alle eigenschappen) volgt hieruit dat ze tegelijkertijd verricht zijn. De middel-doel relatie is hier, zoals gezegd, een explanatorische relatie tussen beide beschrijvingen, geen relatie tussen twee verschillende maar toch gelijktijdige handelingen.

Hoe kan iemand de poging om het wereldrecord te breken tot een goed einde kan brengen zonder dat er sprake hoeft te zijn van een nieuw record? Heel eenvoudig: de vraag 'wat heeft de agent tot een goed einde gebracht? De poging of het verbeteren van het record?' veronderstelt een antecedente beschrijving van de handeling. De poging om het record te breken kan lukken voor zover het lopen van de 3000 meter lukt; ze mislukt voor zover het verbeteren van het record niet gerealiseerd is. Is het record gebroken, dan is de intentie om het record te breken gerealiseerd. 'Het breken van het record' is in dit geval een intentionele handeling. En uiteraard kunnen records ook niet-intentioneel gebroken worden.

Literatuur

- Buekens, F., *Kritiek van de interpreterende rede*, Leuven, 1996.
 Williams, B., *Moral Luck*, Cambridge, 1981.